

A VILÁGHÁBORÚ MAGYAR SZEMMEL JEGYZETEK JULIER FERENC KÖNYVÉHEZ

VILÁGHÁBORÚ ALATT TÖRTÉNT, hogy nálunk átvonuló német csapatok vezetői tisztelegtek Görgei Artúrnál és az Agg tábornoknak bemutatták a golyószórót és géppuskát. Az ez időben már elég hallgatólag és zárkózott öreg úr szeme felcsillant s önkéntelenül kitört belőle: „Csak egynéhány ilyen fegyverem lett volna.“ Ez a megnyilatkozás emlékeztet egy írónk hasonló gondolatmenetére, aki egy kis elbeszélésében a 48-as székely ágyúöntővel, Gábor Áronnal feltaláltatja a későbbi tábori ágyút és a Mannlicher-puskát. Székelyeit megtanítja azok használatára, majd találmányát és szolgálatait felajánlja a magyar fővezérnek. Ezekkel azután Görgei elintézi az Erdélybe betört oroszokat s nyugodt önbizalommal megy Haynau ellen.

Az idézett epizódok, a valóságos és az elképzelt, csaknem szimbolikusan példázzák azt a sajnálatos tényt, hogy a magyarság tragikus sorsváltozásaiban állandóan kísért az a bizonyos és döntő fordulatok előtt valósággá sohasem vált feltétel, a: „Ha“.

Ha a világháború előtt a monarchia közösségében élt magyar nemzedék tiszteletreméltó érzésektől vezetett—bár valósággal meddő — hadseregellenes magatartása helyett megérzi a monarchiával együtt Magyarországot is fenyegető veszélyt és megadja a hadsereg felfegyverzésére kért eszközöket, — legalább is a pénzügyi helyzet engedte mértékben — bizonyára más feltételekkel kezdjük meg a világháborút.¹

Hogy ez nem ellenkezett a magyar érdekekkel, az ma már nem lehet vitás, hisz a kitört „harc célja a monarchia megmentése és egyben Magyarország területi épségének megóvása volt.“²

Ezen a történetivé vált és szemünk előtt megbizonyosodott igazságon az sem változtat, hogy akkori külpolitikánk csak a közösség érdekeinek védelmében képviselte úgyahogy a magyar érdekeket s hogy sokszor — ezt is a következmények igazolták — helytelenül értelmezett dinasztikus érdekek nemhogy megkönnyítették volna, de inkább megnehezítették a Tisza Istvánhoz hasonló magyar politikusok közvetítését a hadsereg kérdéseiben. Pedig mai távlatból nézve mily csekély áldozatot jelentett volna az akkori kívánságok kölcsönös teljesítése.

És talán a felülről kiinduló e kis áldozat hatása alatt a magyarság egy második önkéntes „életünket és vérünket“ kiáltással ajánlott volna meg mindent, ami szükséges volt!

¹ L. M. Sz. 1928. évf. 13. sz. „Nemzeti hadsereg és társadalom“ c. cikket.

² Julier könyve 5. l.

Mi ma már csak „magyar szemmel“ is tisztán és világosan láthatjuk ezeket az igazságokat. Tragikus sorsunk tragikus államférfiam Tisza volt az, aki az obstrukció letörésével, majd a világháború ellenzésével — amelyre az időpontot külpolitikai helyzetünk és készületlenségünk miatt alkalmatlannak találta — igyekezett a veszélyt elhárítani. Tisza tragikumája még fokozottabb mértékben jelképezi a magyarság mai sorsát, ha a ferencferdinándi koncepcióval szemben ismert álláspontját emlékezetünkbe idézve felvetjük a kérdést: vajjon miért állt ő félre akkor, amikor nyilvánvalóvá lett, hogy a háborút a monarchia szempontjából elvesztettük, „a monarchiát nem lehet megmenteni“ és „Ausztriának csak roncsai maradnak meg. Ezeket a roncsokat a győzők nem kívánták, felesleges volt tehát azokat a Piave mentén megvédeni.“¹

Talán integritásunk teljes marad, ha Tisza kiáll a gátra és akár felső beleegyezéssel, akár önelhatározásából megismerteti a magyarsággal a hadüzenet előtt tanúsított magatartását, ha Károlyi Mihály helyett ő áll szemben Clemenceau-val és Lloyd George-zsal, se két energikus államférfi példáját követve kíméletlen — ha úgy tetszik, forradalmi — erővel követeli a magyar csapatok hazahozatalát, ha ő fogadja őket a határon a nemzeti öncélúság harcosaiként, nem pedig Linder Bélának pacifista ügynökei és a forradalmi zűrzavar kicsinyes vámszedői. A napok, sokszor hetek óta rendes ételt ritkán látott katonákat alig egy-két helyen várták derék hazafiak szervezte ételmezőállomások, többnyire maguknak kellett e legegyszerűbb szükségletükről gondoskodniuk. Közben állandóan a fülükbe csengett az akkor sokaknak kedves» ma már szerencsére rossz hangzású szólam: „Nem akarok katonát látni!“

A világháború magyar résztvevői közül alig van olyan, aki ne tanúsíthatná a bármilyen vegyes csoportban hazatérő, különböző fegyvernembeli harcosaink javának az önvédelemre, a határok védelmére való készségét és sokan vagyunk, akik közvetlen közelből figyeltük meg azt a csalódást, amelyet a határon való fogadtatás és a katonák elszélesztése okozott. Az egész akkori helyzetet, amelyet Tisza találóan mondott forradalmi paródiának, mi sem bizonyítja jobban, mint az az ellentét, amely e reményünkben csalódott katonák és otthon maradt derék családanyák és nyárspolgárok első „helyzetmegítéléséből“ ütközik ki. Előbbiek — részben talán a drága pénzen mért élelmiszerek és frissítők, valamint az említett ügynökök okvetlenkedéseinek hatása alatt — nem a legnagyobb lelkesedéssel nyilatkoztak a Károlyi-féle függetlenségről, utóbbiak, feléledve háborús letargiájukból, napi munkájukat a helyi nemzeti tanácsok galileistái szóvirágos szónoklatainak hallgatásával kezdték, lelkesedtek az önálló magyar hazáért — és a háború megszűntéért.

Olyanformán jártak katonáink, mint hajótörtek, akiket partra vet egy hatalmas hullám. A sors megmentette életüket, de a viharvert pattokon nem voltak mentőállomások, a továbbiakról mindenkinek a maga erejéből kellett gondoskodnia. A közvetlen halálos veszedelem-

¹ I. m. 274. 1.

től való megszabadulást nagy fellélekzés követte, azután vérmérséklet és hajlam szerint vetették magukat sokan a háborús romokon tobzódó táncba, mások meg magányosan és tanácstalanul vágtak neki az életnek, amelynek akkori szintjét az átlagember számára a „csakhoggy vége van“ hangulat és a napi megélhetés gondjai jellemezték.

Ebben a légkörben az elszéledt katonák harci kedve is elmúlt. Az első napok mámore után mindenkin, a hazafias elemeken is erőt vett a háborús fáradtság, nem volt senki, nem volt irányító erő. Senki sem irányította a további hetekben zárt rendben, fegyelmezetten érkező csapatokat a határra, senki sem szervezte meg az öncélú magyar határvédelmet.

Julier Ferenc könyve szerint¹ az ily módon hazaérkező csapatok az összes magyar hadosztályok egyharmadát tették ki s ez az erő elég lett volna a harcra!

Románia „csak néhány hadosztályt küldhetett volna Erdély ellen. Különbösen is csak akkor kapott vérszemét, mikor látta, hogy nem talál ellenállásra“.

A felszeretlen és gyenge szerbek „nehezebb hadjárat megvívására, régi hazájuk határain kívül, már nem voltak használhatók“.

„A cseh légiókra kár szót vesztegetni.“

„A nagyhatalmak már nem voltak hajlandók egyetlen katonájuk életét sem áldozni azért, hogy Magyarország szomszédai zsákmányhoz jussanak!“²

Könyvének e fejezetében szám szerint bizonyítja Julier azt is, hogy a határvédelemhez, csapatokon kívül elegendő nyersanyaga is volt az országnak. „A Károlyi-kormányzat többhavi rombolása és területfeladása (tehát hadianyagvesztése is) után a bolsevik uralom 1919 tavaszán rövid idő alatt még 6 hadosztályra és 3 dandárra tagozott 110.000 főnyi haderőt tudott összeállítani, felszerelni, új ruhába öltöztetni és erős tüzérséggel felfegyverezni. Voltak repülő-alakulásai és 30 és feles mozsarai.“³

Mindennek ismeretében mélyen lesújtó és elszomorító az a tény, hogy a magyar katona óriási véráldozata, a magyarság e legnagyobb erő kifejtése teljesen hiábavaló volt.

Magyarország a világháborúban 3,800.000 katonát adott, ebből vesztesége:

elcsúszottakban és	elhaltakban...	661.000 fő	17%
sebesültekben	743.000	» 20%
foglyokban		734.000	» 19%
	Összesen:	2,138.000 fő	56%

Julier könyvének e számadatok köré foglalt fejtegetései elevenítik meg leginkább könyve címét. A számokban kifejezett drámát teljessé teszi az a körülmény, hogy e nagy küzdelemben a magyar csapatokat nem magyar hadvezér vezette,⁴ hogy példának okáért a Kárpátok

¹ 1914—18. A világháború magyar szemmel. Budapest 1933. Kiadja a Magyar Szemle Társaság.

² I. m. 276. és 277. l.

³ U. o.

⁴ I. m. 297. l. L. M. Sz. 1931. évf. 41. sz.-ban a „Conrad tábornagy“ c. cikket.

és Erdély megerősítését elhanyagolták és hogy Erdély védelmére nem jöhettek haza idejében és kellő számban magyar csapatok. Ezek máshol véreztek. Az itt — szerencsére kis számban—alkalmazott cseh csapatok az első alkalommal megadták magukat az oláhoknak.

Magyar közönségünk a ritkán szerencsés osztrák-magyar hadvezetés láttára már a világháború alatt szinte gyermeces csodálattal adózott a német főlénynek. E csodálatot, melynek eredete részben szubjektív, részben tárgyi okokból fakad, Julier találóan magyarázza meg Conrad kárpáti és rownoi¹ vállalkozásai kapcsán. E hadjáratok óriási véráldozatba kerültek s ismételten a német segítség közvetlen igénybevételét tették szükségessé, „ami a német önértet alig elviselhető túltengését idézte elő és egyben a külföld előtt, de ezenfelül önmagunk előtt is azt bizonyította, hogy önerőnkől nem tudunk győzelmet aratni, minthogy pedig a csapat elvérzett, a bizalom a vezetésben megingott..

A tárgyilagos szakember ítéletét látjuk abban is, hogy Julier, bár Conrad iránt való részrehajlással igazán nem vádolható — a háborúvesztés okait kutatva, párhuzamba állítja a máméi csatát a lembergi vereséggel.³ Meggyőzően állapítja meg, hogy a német vezetők (Moltke, Falkenhayn), akik a Clausewitz—Schlieffen-iskolában nőttek fel, csaknem az ellenkezőjét tették annak, amit ez az iskola hirdetett! Pedig ugyanekkor Hindenburg a schlieffeni hagyományok követésében védte sikeresen Kelet-Poroszországot. Moltke nemcsak felhívította a szép reményekre jogosító, a jobb szárnyon túlsúllyal a franciák átkarolására alapított schlieffeni haditervet, — amelyről francia szakemberek szerint⁴ Joffre-nek tudomása sem volt — hanem ezt azzal is tetézte, hogy még jobban gyengítette a jobb szárnyat a Kelet-Poroszországba küldött két hadtesttel. Falkenhayn Hindenburg—Conrad együttes javaslata ellenére elhanyagolta az orosz frontot, nyugaton elvéreztette a német seregeket s Julier szerint ezzel felelős azért, hogy Conrad 1914-ben úgyszólván feláldozta a monarchia erejét az oroszok megállítására. Falkenhayn sohasem tudott teljes elhatározásra jutni, sohasem tudta magát rászáni arra, hogy Conrad ötletes javaslatai szerint vagy a Hindenburg-féle nagyvonalúsággal és kellő erővel lépjen fel akármelyik ellenfelünkkel szemben. Az eddigi szakirodalom Nyugat-Kelet vagy Dél álláspontjával ellentétben Julier előadása alapján természetesnek találjuk, hogy különösen a máméi és lembergi csaták után már nem az volt a lényeg, hogy hol lépünk fel helyi túlerővel, hanem hogy egyáltalában fellépünk valahol. Ez, sajnos, sohasem történt meg. Ha pedig valahol kezdeti sikereket értünk el, hiányoztak a kellő tartalékok a döntés kivívására. Az antant hadvezetési hibáit sem használtuk ki.

A Hindenburg—Ludendorff céltudatosabb hadvezetés idején már érvényesült az antant számban és anyagban való fölénye, a vélt kiegyenlítő eszköz: a tengeralattjáró-háború pedig csődöt mondott!

¹ I. m. 89. és 134. l.

² U. az 135. l.

² U. az 278—281. l.

⁴ L. Hugót: *L'intervention militaire britannique en 19x4*. Berger—Levrault, Paris. 1928.

Nem tudta elvágni a brit birodalom „ütőereit“ s nem tudta megakadályozni sem az angol, sem az amerikai hadsereg partraszállását a kontinensen, nem akadályozta meg a szalonikii expedíciós sereg megjelenését sem a Balkánon. Ez a tény, párosulva az e frontszakaszon elkövetett hadászati hibákkal, volt a kiindulópontja Bulgária és a közép-hatalmak összeomlásának.

Az 1918-as német roham sikertelensége után a világháborút elvesztettük!

„A világháború magyar szemmel“ úgy hat reánk, mint egy szakszerűen, de amellettr rendkívül vonzóan szerkesztett, az érdeklődést felkeltő és visszaemlékezéseket, itt-ott elhalványuló benyomásokat új életre keltő, kitűnő filmszcenárium. Szerzőnek egész különleges sajátága az a plasztikus ábrázoló erő, a tudományosságna és népszerűnek egészséges vegyülete, amellyel hadtörténelmi mondani valóit mindenki részére hozzáférhető, érthető módon s azzal a „tárgyi“ egyszerűséggel fejezi ki, amelyre csak az igazi szakember képes.

Hadvezérek, haditervek, véres tömegcsaták elevenednek meg a nyomtatott betűk olvasásakor: a szó szoros értelmében átéljük a világháborút.

A kérdésben kevésbé tájékozott olvasót tiszta kompozíció, ügyes szerkezeti felosztás lépésenként viszi beljebb és beljebb a világtörténelem legnagyobb konfliktusába. De sohasem kerül útvesztőbe, mert a nyolc fejezetbe osztott mű minden része körülhatárolt terület, teljes egész. Az alfejezetek is mint zárt egészet tárgyalnak egy-egy összetartozó kérdés-komplexumot, a nagy mérkőzés egy-egy, ma már sorsdöntőnek nyilvánítható fordulatót.

Megkönnyítik a tájékozódást a csatolt világos vázlatok is.

Az eddigi idevágó feldolgozásokból hiányzott az, ami a magyar ember szemében különösen érdekessé teszi ezt az olvasmányt: az őszinte állásfoglalás a világháború kérdéseiben magyar szempontból. Kétkedők és túlzó kritikusok azt mondhatnák, nehéz utólag bebizonyítani, hogy a magyar kérdés előtérbehelyezése megtartotta volna-e számunkra a magyar integritást, másként alakul-e a monarchia sorsa, ha annak irányításában a magyar érdek veszi át a vezetőserepet? Különösen akkor, ha a katonai szempontot hangsúlyozzuk; hisz annyi más, a világháború előtti időből eredő oka is van mai nyomorúságunknak.¹

Bár a Julier könyvéhez fűzött reflexióinkkal e vitának sem napi-rendre tűzésére, sem eldöntésére nem vállalkozhatunk, mégis kétségtelen, hogy a „Világháború magyar szemmel“ olyan tanulságokat nyújt, amelyek a mai jelszavas életben, a világnézetek mai harcában a magyar jövő kialakítására hivatott ifjabb nemzedék számára csak hasznosak lehetnek!

Az EDDIGI IRODALOMBAN kialakult hadászati nézetek mellett ezek más szempontok szerint való értelmezése és új hadászati elgondolások is találhatók Julier művében. Íme egy-két kiragadott példa:

¹ L. „Bethlen István lírája“ c. cikket. M. Sz. 1933. évf. 65. sz.

A kárpáti csatát és Przemysl felmentését tárgyaló fejezetekben olvasuk: „A kárpáti csatát megnyerjük, ha Conrad a támadás főerejét nem a duklai horpadásba, hanem az Erdős Kárpátokba, a jobb szárnyra veti.“¹

Julier már a marnéi csata után kívánatosnak tartotta volna a nyugati arcvonalt megrövidítését,² máshol alkalmazandó erők felszabadítása végett. Ez később Hindenburg—Ludendorff alatt — részben már parancsoló kényszerűségből — be is következett.

Az albán expedíciót Szerbia és Montenegró meghódítása után Julier is helyesli, hisz célja, a menekülő szerb hadsereg útjának elvágása, reális volt. De a vállalkozás sikertelensége után Észak-Albánia tartós megszállását kárhoztatja. „Albánia területe hadviselésre alkalmatlan“, maláriás, „mégpedig az albán klímához nem szokott egyének-nél igen nagy százalékban halálos kimenettel“. E presztízis-megszállás útjának mérföldkövei maláriában elpusztult derék magyar katonáink tömegsírijai.

E téren érdekes módon találkozik Julier véleménye boldogult Haus tengernagyéval, aki már a Balkán-háborúk alatt teljes érdektelenséget javasolt az albán-kérdésben. Szerinte se érte meg presztízis-politikánk azt az áldozatot, amely a terület fent jellemzett viszonyai folytán a monarchia népeit már akkor érte volna s később valósággal érte.

Nem folytatjuk, hisz minden megpendített új gondolat taglalása túllépné ez ismertetés kereteit.

A tengeri hadviselés nagy vonásokban való ismertetése szerencsésen egészíti ki a világháborúról festett képet. Itt csak egy megjegyzést kockáztatunk a tengeralattjárók háborúját illetőleg.³

A flottillánk szerepéről való megemlékezésnél, bár dunai flottillánk egy-két nagyjelentőségű hadműveletben (Belgrád megvétele, Avarescu dobudzsai vállalkozásának meghiúsítása) való közreműködését elismerően emeli ki Julier, mégis szívesen láttuk volna ez 50%-ban magyar legénységgel bíró, sok magyar tiszttől s többízben magyar parancsnoktól vezetett értékes kis haderő egyéb vállalkozásainak jellemzését is — éppen magyar szempontból! Példának okáért szávai monitorcsoportunk eredményes közreműködését az 1914. évi szeptemberi harcokban. Ugyanis szerb forrás szerint, a dunai hajóhad megsemmisítette a Szerémségbe betört szerb haderők áthajózási eszközeit s ez készítette a szerb hadvezetőséget Zimonymnak és a Szerémségnek kiűritésére. Vagy példának okáért a folyóra épült kis hajók nem mindennapi útját a Fekete-tengeren át s részvételét Ukrajna padflkadójában, a folyammenti hadműveletek támogatásával.⁴ Valószínűnek tartjuk, hogy ez érdekes részletek helyszűke miatt maradtak ki a.könyvből.³

¹ I. m. 94—98. L

² I. m. 84. 1.

³ L. A tengeralattjáró háború c. cikket a Budapesti Szemle 1925. évi júniusi számában.

⁴ Lásd errenézve a Hadtörténelmi Közlemények 1931. évi XXXII. évfolyamának III—IV. füzetében megjelent „Dunai flottillánk a világháborúban“ dmfi cikkét.

³ A Magyar Szemle Társaság Julier könyvét elsősorban felnövekvő ifjú nemzedékünk tájékoztatására szánta. Alig szolgálhatná más mű e célt jobban, mint ez a világos és áttekinthető, szakembert és laikust egyaránt lekötő szintézis. De éppen a könyv célját tekintve, szívesen láttuk volna a felhasznált irodalom kritikai megjegy-

Julier nézete szerint a tengeralattjárók kudarca is hozzájárult a háborúvesztéshez. Ez nem szorul bizonyításra. Ellenben nem oszthatjuk e véleményét: „Egyébként 130 tengeralattjáró elegendő lett volna ahhoz, hogy a világháborút a tengeri kereskedelmi forgalom teljes megbénításával befejezze — ha készületlen ellenfélre talál!”¹ Nem oszthatjuk ezt a véleményt akkor sem, ha ez német szakkörök nézetével egyezik. Ugyanis ezek a körök — elkápráztatva egyes U-parancsnokok sikereitől — súlyosan tévedtek s terminusokra ígérték nem egy ízben a valósággal elmaradt sikert. Ha a fenti számot vesszük alapul, akkor tudnunk kell, hogy mint működő, állandóan ható tényező csak e szám harmada vehető számításba. És pedig műszaki okokból, amelyek részletezése nem ide való. Idézzük emlékezetünkbe a Földközi-tenger és Atlanti-óceán főközlekedési vonalait s akkor nyilvánvaló, hogy 43—44 tengeralattjáróval azok még akkor sem feltétlenül uralhatók, — talán még 130-cal sem — ha az ellenfél készületlen.

Kétséges, hogy az angolok teljesen készületlenül várták volna meg a tengeralattjáró-háború nyugodt megszervezését, ha azzal a németek nem próbálkoznak az első időben, hisz tudjuk, hogy a tengeri forgalmukat fenyegető veszélyt felismerték és már 1914-ben jelent meg propagandairat, amely a szakkörök figyelmét e fontos kérdésre felhívta.

Mi a kudarc okát nem is annyira az antant védelmi felkészültségében, mint inkább a bevetett tengeralattjárók csekély számában, a tengeralattjáró-háború ingadozó és a politikától észszerűtlenül befolyásolt vezetésében, továbbá az amerikai hajóépítés óriási méreteiben látjuk.

Végül legyen szabad Julier pompás, gondolatébresztő könyvével kapcsolatban még egy gondolatot felvetnünk.

Talán tanulságos lenne, ha a sok szentimentális és sokszor ízlést rontó háborús-film helyett Julier könyvét használnánk fel egy olyan oktató-film összeállítására, amely térképen rögzítené elejétől végig a különféle haditerveket, számokkal illusztrálná az egyes hadműveletek idején egymással szembenálló erőket, szemléltetné Julier érdekes, új hadászati elgondolásait, továbbá felsorolná a népek e nagy mérközésének szervezési, fegyverzeti, felvonulási adatait, utánpótlási és veszteségi statisztikáját is.

Ha ez a film egyformán kiterjedne a szárazföldi, légi és tengeri erőkre, nemcsak szakiskolák, hanem laikusok érdeklődésére is számot tarthatna, hisz úttörő lenne a maga nemében!

HARDY KÁLMÁN

zéssel ellátott felsorolását. Tudomásunk szerint a középiskolák jelesei nagy számban választják újabban a katonai pályát. Nem lehet kétségünk a felől, hogy ezek az ifjak lesznek e mű legszorgalmasabb olvasói, ők később részletmunkákat is forgatnak majd. Ezek itt-ott értékes, de többször értéktelen tömegében kiváló útmutató lenne az említett jegyzék.

¹ I. m. 205—209. I.